

निजास्यदे । अमर्षवशमापन्ना सन्ध्या ध्यानपराऽभवत् ।

ततस्तस्यास्तपसा तोषितेन विष्णुना तत्पार्थनया कामप्र-
वृत्तिकालनियमनरूपोवरोदत्तो यथा “सन्ध्यावाच । यदि
देव ! प्रसन्नोऽसितपसा मम संप्रति । वृत्तदायं प्रथमं वरो
मम विधीयताम् । उत्पन्ननात्वा देवेश ! प्राणिनोऽस्मिन्
भुवस्तु । न भवन्तु क्रमेणैव सकामाः सम्भवन्तु वै । श्री-
भगवानुवाच । प्रथमं शैशवो भावः कौमारारूपो द्विती-
यकः । तृतीयो यौवनो भावस्तृतीयं वार्द्धकं तथा । तृतीये
त्यस्य संप्राप्ते वयोभागे शरीरिणः । सकामाः सुहिंती-
यान्ते भविष्यन्ति कश्चित् कश्चित् । तपसा तव सत्यादा
जगति स्थापिता मया । उत्पन्नमात्रा न यथा सकामाः
स्युः शरीरिणः” । तथा च कामप्रवृत्तिहेतुर्हि शुक्रवृद्धिः
बाल्ये च शुक्रवृद्धेरसम्भवात् न कामप्रवृत्तिः । बाला-
नामपि अक्षरसपाकेन चरमधातोः शुक्रस्रोद्भवसम्भवेऽपि
तस्य सूक्ष्मत्वात् न प्रसरणम् यथाह भावप्र० । “बालानां
शुक्रमस्येव किन्तु सौक्ष्म्याच्च दृश्यते । शुष्पाणां सुकुले
गन्धो यथा सन्नपि नाप्यते । तेषां तदेव तावद्व्ये
पुष्टत्वाद्वाक्त्रिमेति हि । कुसुमानां प्रफुल्लानां गन्धः प्राड-
भवेद्यथा” । तत्र कारणञ्च अनुपदोक्तविष्णुवर एव
इति न बाल्ये तस्य प्रादुर्भावः । १२ तादृशानुरागाधिष्ठातृ
देवभेदे स च पञ्चाशद्विधः । यथोक्तं शा० ति० टी०
राघवभट्टेन यथा “काम १ कामद २ कान्ता ३ च
कान्तिमान् ४ कामग ५ स्तया । कामचारच ६ कामी
७ च कामुकः ८ कामवर्जनः ९ । रामो १० रमच ११
रमणो १२ रतिनाथो १३ रतिप्रियः १४ । रात्रि
नाथो १५ रमाकान्तो १६ रमसाथो १७ निशाचरः
१८ । नन्दको १९ नन्दन खैव २० नन्दी २१ नन्दयिता
२२ पुनः । पञ्चवाणो २३ रतिसखः २४ पुष्पधन्वा २५
महाधनुः २६ । भ्रमणो २७ भ्रमण २८ खैव भ्रमसाथो
२९ भ्रमोत्तरः ३० । भ्रान्त ३१ भ्रमको ३२ भ्रङ्गो
३३ भ्रान्तचारो ३४ भ्रमावहः ३५ । मोहनो ३६ मोहको
३७ मोहो ३८ मोहवर्द्धन ३९ एव च । मदनो ४० मन्मथ
४१ खैव मातङ्गो ४२ भ्रङ्गनायकः ४३ । गोयनो ४४
गोतिज ४५ खैव नर्त्तनः ४६ खेलक ४७ स्तया । उन्म-
त्तोन्मत्त ४८ खैव विलापी ४९ लोभवर्द्धनः ५०” ।

तेन च कार्तिकेयोत्सरे शिवध्याने भङ्गार्थमिन्द्रमिहोक्तं
शिवश्च नभङ्गार्थमुद्युक्तेन पानभङ्गजनितहरकोपात् भस्मी-
भावमाप्ताद्याङ्गुलीनत्वमाप्तं यद्यहं शिवपु० १४ अ० ।

“कामोधनुषि संयोज्य पुष्पवाणं तटा सुने । पार्वती
सन्मुखे स्थाप्यै भोक्तुकामो व्यवस्थितः । हरस्तु धैर्य-
मालम्ब्य किमेतदिति चिन्तयन् । ददर्श पृष्ठतः कामं
पुष्पवाणधनुर्धरम् । विष्टहमन्योस्तस्याथ तृतीयनय-
नानुसने । स्फुरन्नुदङ्घ्रिरग्निस्तु पपात मदनोपरि ।
क्रोधं संहरं हे देव ! इति यावत् वदन्ति खे । इन्द्रा-
दिसकलादेवास्तावद्भस्मीचकार तम्” स च पश्चात् वासु-
देवात् रुक्मिण्यां प्रादुर्भूय मायावतीरूपां रतिं शम्बर-
भार्यात्वेन प्रयितामुपयेमे । तदेतत् हरि० वर्णितम् ।
“रुक्मिण्यां वासुदेवस्य लक्ष्म्यां कामोदृतव्रतः । शम्बरान्त-
करोज्जे प्रद्युम्नः कामदर्शनः । त संप्ररात्रि सम्पूर्णं
नियोधे स्मृतिकाटकात् । जहार कृष्णस्य सुतं शिशुं
वै शम्बरो नृप ! । स मृत्युना परीतायुष्मांयया प्रज-
हार तम् । दोर्भासितक्षिप्य नगरं खनिनाम महा-
सुरः । अनपत्या तु तस्यासौझार्या रूपगुणान्विता । नाम्ना
मायावती नाम मायेव शुभदर्शना । ददौ तं वासु-
देवस्य पुत्रं पुत्रमिवात्मजम् । तस्या सहिष्या नाथिन्या
दानवः कालचोदितः । मायावती तु तं दृष्ट्वा सम्पूहृतनू-
रुहा । हर्षेण महता युक्ता पुनः पुनरुद्वेक्षत । अयं तस्या
निरीकन्त्याः सृतिः प्रादुर्बभूव ह । अयं स मम कान्तोऽ-
भूत् सखेवं चान्वचिन्तयत् । अयं स नाथोभर्ता मे यस्यार्थे
हि दिवानिशम् । चिन्ताशोकहृदे मग्ना न विन्दामि
रतिं कश्चित् । अयं भगवता पूर्व्यं देवदेवेन श्रुतिना ।
खेदितेन कृतोऽनङ्गो दृष्टोजात्मनरे मया । कथमस्य
ज्ञानं दास्ये मातृभावेन जानतो । भर्तुर्भायां त्वहं भूत्वा
वक्ष्ये वा पुत्र इत्युत । एवं सञ्चिन्त्य मनसा धात्र्यास्तं
सा समर्पयत् । रसायनप्रयोगैश्च शीघ्रमेवान्वर्द्धयत् ।
धात्र्याः सकाशात् स च तां शृण्वन् रुक्मिणिनन्दनः ।
मायावतीमविज्ञानान्धेने स्वामेव मातरम् । सा च तं वर्द्ध-
यामास कार्पिणं कमललोचनम् । माया सास्रै ददौ सर्वा
दानवोः कामसोहिता । स यदा यौवनस्यस्तु प्रद्युम्नः काम-
दर्शनः । चिकार्षितस्तो नारोणां सर्वास्त्रविधमारणः ।
तं सा मायावती कान्तं कामयामास कामिनी” हरि०
१६ ईश्व० । “कुमार ! पश्य मां प्राप्तं देवगन्धर्वनारदम् ।
प्रेषितं देवराजेन तव सखोधनाय वै । अर त्वं पूर्व्वकं
भावं कामदेवोऽसि मानद ! । हरकोपानकाद्विषखेना-
नङ्गस्त्रिहोच्चरे । त्वं दृष्ट्विदं जातोऽसि रुक्मिण्या
गर्भसम्भवः । जातोऽसि केशवेन त्वं प्रद्युम्न इति